

Bir Ekoturizm Etkinliği Olarak Doğa Yürüyüşünün Çevre Bilincine Etkisi*

Burcu GÖK OLGUN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu, Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, burcugok@mehmetakif.edu.tr, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0795-9436

Öz

Toplumdaki bireylerin çevre bilincine sahip olması özellikle tüm canlılar için daha yaşanılabilir bir dünya oluşturmada önemli bir etmendir. Eğlenme temelli ekoturizm etkinliklerinden olan doğa yürüyüşü vasıtasıyla bireyler doğayı tanıma, doğa sevgisi, çevresel farkındalık gibi kazanımlar elde etmektedir. Çalışmada Türkiye’de düzenlenen doğa yürüyüşü etkinliklerinin bireylerin çevre bilincine etkisinin Türkiye Dağcılık Federasyonu’na bağlı yaz-kış yürüyüş liderleri tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Türkiye Dağcılık Federasyonu’na bağlı Türkiye’nin farklı illerinde faaliyet gösteren 11 yaz-kış yürüyüş lideriyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre doğa yürüyüşü etkinliklerinin bireylerin çevre bilinci üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. İlk başlarda çevre bilinci düşük olan bireyler etkinliklere katılmaya devam ettikçe çevreye duyarlı hale gelmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar tarafından bireylere doğa yürüyüşleri vasıtasıyla çevre bilinci kazandırılması için doğayı tanıtıcı eğitimler verilmesi, çeşitli dönemlerde plajlarda/ormanlarda çöp toplama etkinliklerinin düzenlenmesi, yürüyüş rotalarının özellikle endemik bitkilerin yaşam alanlarını kapsamaması, Türkiye Dağcılık Federasyonu ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında işbirliği yapılarak 18 yaşından küçük öğrencilere yönelik etkinlikler düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Doğa Yürüyüşü, Çevre Bilinci.

The Effect of Trekking as an Ecotourism Activity on Environmental Consciousness**Abstract**

The environmental consciousness of individuals in society is an important factor in creating a more livable world. Through trekking, which is one of the entertainment-based ecotourism activities, individuals have gains such as recognition of nature, love of nature and environmental consciousness. In this study, effect of trekking activities organized in Türkiye on the environmental consciousness of individuals were evaluated by summer and winter trekking leaders affiliated with the Turkish Mountaineering Federation. Semi-structured interviews were conducted with eleven trekking leaders operating in different provinces of Türkiye. According to the results, trekking activities have a positive effect on individuals’ environmental consciousness. Individuals who initially have low environmental consciousness become more sensitive to the environment as they continue to participate in trekking activities. According to the participants it would be beneficial for environmental consciousness to provide nature-introducing training, to organize garbage collection activities on beaches/forests etc., to ensure that trekking routes do not cover habitats of endemic plants and to organize trekking activities for students under the age of 18 in cooperation with the Turkish Mountaineering Federation and the Ministry of National Education.

Keywords: Ecotourism, Trekking, Environmental Consciousness.

*Bu çalışmanın veri toplama aşaması için gerekli etik kurulu belgesi Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü, Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 06.04.2024 tarih ve GO 2024/144 sayı ile düzenlenmiştir.

Extended Summary

Today, factors such as increasing industrialization, population and touristic mobility, rapid urbanization, traffic density, technological developments and unconsciousness increase environmental pollution. Increasing environmental pollution endangers the continuity of the natural environment and human life in terms of health conditions. In preventing environmental problems, individuals as well as government officials, businesses, and non-governmental organizations have responsibilities. In this context, it is especially important for individuals to have environmental consciousness (Aracıoğlu & Tatlıdil, 2009). The increase in environmental consciousness among individuals ensures that environmentally friendly products are preferred and businesses focus on green products (Mishal, Dubey, Gupta & Luo, 2017).

Environmental consciousness, which emerged in the Western world in the 1960s, refers to the psychological factors that determine individuals' tendencies towards pro-environmental behavior (Sharma & Bansal, 2013). With the development of environmental consciousness, the environmental damage caused by increasing mass tourism, especially in the 1970s, began to attract attention, and ecotourism emerged in the 1980s as a result of sustainable global practices related to the environment. Although concepts such as nature tourism, nature-based tourism, nature-centered tourism, and sustainable tourism are sometimes used instead of ecotourism, they all basically reflect the same perspective (Diamantis, 1999; Tutcu, 2021). The International Ecotourism Society (TIES) defined ecotourism in 2015 as responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of local people, and includes interpretation and education (TIES, 2024).

It can be said that ecotourism has the characteristics of environmental protection, participatory understanding, profitability and sustainability (Kiper, 2013). There are many activities in Türkiye that are in line with the characteristics of ecotourism, such as botanical tourism, cave tourism, mountaineering, bicycle tourism, bird watching, plateau tourism, camping/caravan tourism. These activities are classified as learning, entertainment and rest based. In this context, trekking is among the entertainment based ecotourism activities (Polat, 2006; Tekin, 2017; Tutcu, 2021). Trekking is an activity done alone or in groups in natural areas outside the city (Ardahan, 2012). Trekking has many social, economic, personal and environmental benefits (Ardahan & Lapa, 2011).

The use of the natural environment as a resource in trekking and the increase in demand for trekking, especially in recent years, reveal the environmental effects of trekking (Çetinkaya, 2015). In this context, the environmental attitude of the participants is important, especially during trekking activities. Trekking can help participants gain environmental consciousness and help them avoid negative behaviors such as littering, damaging plants and animals, and uprooting endemic plants (Brockelman & Dearden, 1990; Çetinkaya, 2015). Based on this, the aim of the study was to evaluate the impact of trekking activities on the environmental consciousness of the participants through the eyes of the experts who organize these activities. Thus, the contribution of trekking activities to individuals' acquisition of positive environmental behaviors that they will exhibit not only during trekking activities but also in all environments they visit has been revealed. In addition, the participant profile of trekking activities, the current status of the participants regarding environmental consciousness, the environmental impacts of trekking activities, and suggestions for increasing environmental consciousness through trekking activities are included.

In the study, data were collected from summer and winter trekking leaders affiliated with the Turkish Mountaineering Federation operating in different provinces of Türkiye, using semi-structured interviews, a qualitative research data collection method, between 25.03.2024 and 29.05.2024. In the study, eleven people were interviewed in accordance with the purposeful random sampling method. One of the principles in determining sample size in qualitative research is the level of saturation and excess (Merriam, 2018). Another principle is related to the depth and breadth of the data. Therefore, sometimes it may be enough to interview a single individual (Yıldırım & Şimşek, 2021). Accordingly, the interviews were concluded with the eleventh person as similar responses were received, and no new information could be obtained. The people to be interviewed were determined through businesses, communities and groups

that announce their activities on social media platforms such as Facebook and Instagram. Since the participants did not want their name/surname information to be included in the study, they were coded with expressions such as K1, K2, K11. The research questions were created by making use of the studies of Brockelman and Dearden (1990), Ardahan and Lapa (2011), Mishal et al (2017), Barut, Demir, Ballıkaya and Çiftçi (2019), Deniz (2019), Iamkovaia, Arcila, Martins and Izquierdo (2020).

As a result, although individuals participating in trekking may initially have low environmental consciousness, they show behavioral changes as they continue to participate in the activities. Through trekking, they become more sensitive to the environment and engage in behaviors such as not littering and not harming plants. Accordingly, organizing trekking frequently, encouraging individuals to participate in trekking, and providing environmental training will increase social environmental consciousness. Especially individuals under the age of 18 can be helped to get to know nature and gain environmental consciousness at an early age through trekking activities. Similarly, Altın and Oruç (2008), Yoleri (2012), Bektaş and Pepe (2023) emphasize the importance of instilling environmental consciousness at an early age, that teachers have important duties in this regard, and that it would be beneficial to have courses or activities in this direction in education faculties. In this context, cooperation between Turkish Mountaineering Federation, the Ministry of National Education and faculties of education will be an important step.

1. Giriş

Günümüzde artan sanayileşme, nüfus ve turistik hareketlilik, hızlı kentleşme, trafik yoğunluğu, teknolojik gelişmeler, bilinçsizlik gibi etmenler çevre kirliliğini arttırmaktadır. Çevre kirliliğinin artması doğal ortamın devamlılığını ve sağlık koşulları açısından insan yaşamını tehlikeye sokmaktadır. Çevre sorunlarının önlenmesinde devlet yöneticileri, işletmeler, sivil toplum kuruluşları kadar bireylere de görev düşmektedir. Bu bağlamda özellikle bireylerin çevre bilincine sahip olması önemlidir (Aracıoğlu & Tatlıdil, 2009). Bireylerin çevre bilincinin artması çevreye duyarlı ürünlerin tercih edilmesini ve işletmelerin yeşil ürünlere odaklanmasını sağlamaktadır (Mishal, Dubey, Gupta & Luo, 2017). 1960'larda Batı dünyasında ortaya çıkan çevre bilinci, bireylerin çevre yanlısı davranışlara eğilimlerini belirleyen psikolojik faktörleri ifade eder (Sharma & Bansal, 2013). Çevre bilinci bilişsel, duyuşsal, eğilimsel ve davranışsal bileşenlerden oluşan çok boyutlu bir yapıdır. Çevre bilincinin bilişsel boyutu çevre ile ilgili bilgileri öğrenmeyi, duyuşsal boyutu çevre sorunlarına verilen önem derecesini, eğilimsel boyutu çevre sorunlarının çözümünde rol alma isteğini ve davranışsal boyutu ise ev, işyeri, doğal çevre vb. ortamlarda atıklarla ilgili davranışları belirtir (Jimenez Sanchez & Lafuente, 2010).

Çevre bilincinin gelişmesiyle birlikte özellikle 1970'lerde artan kitle turizminin neden olduğu çevresel tahribat dikkat çekmeye başlamış ve çevreyle ilgili sürdürülebilir küresel uygulamaların sonucunda 1980'lerde ekoturizm ortaya çıkmıştır. Ekoturizm yerine zaman zaman doğa turizmi, doğaya dayalı turizm, doğa merkezli turizm, sürdürülebilir turizm gibi kavramlar kullanılıyor olsa da temelde tümü aynı bakış açısını yansıtmaktadır (Diamantis, 1999; Tutcu, 2021). Ekoturizm ilk olarak 1980'lerde Ceballos-Lascurain tarafından geçmiş ve günümüze ait kültürel varlıklar ile yabani bitki ve hayvanları incelemek amacıyla nispeten bozulmamış ya da kirlenmemiş doğal alanlara yapılan seyahat olarak tanımlanmıştır (Diamantis, 1999; Donohoe & Needham, 2006). Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) 2015 yılında ekoturizmi doğal alanlara yönelik çevreyi koruyan, yerel halkın refahını sürdüren, yorumlama ve eğitim içeren sorumlu seyahat olarak tanımlamıştır. TIES'e göre ekoturizmin ilkeleri (TIES, 2024);

- Seyahatin fiziksel, sosyal, davranışsal ve psikolojik etkilerini en aza indirmek,
- Çevresel ve kültürel farkındalık ile saygıyı oluşturmak,
- Hem ziyaretçiler hem de yerel halk için olumlu deneyimler sağlamak,
- Doğrudan koruma için maddi fayda sağlamak,
- Hem yerel halk hem de özel sektör için maddi fayda sağlamak,
- Ziyaretçilere gidilen ülkenin siyasi, çevresel ve sosyal unsurlarına karşı duyarlılığı artırıcı unutulmaz deneyimler kazandırmak,
- Düşük etkili tesislerin tasarlanması, inşa edilmesi ve işletilmesi,
- Yerel halkın haklarını ve manevi inançlarını tanımak ve güçlendirmek için onlarla ortaklaşa çalışmaktır.

Bu bilgiler doğrultusunda ekoturizmin çevre koruma, katılımcı anlayış, kârlılık ve sürdürülebilirlik özellikleri olduğu söylenebilir (Kiper, 2013). Türkiye'de ekoturizmin özelliklerine uygun olarak botanik turizmi, mağara turizmi, dağcılık, bisiklet turizmi, kuş gözlemciliği, yayla turizmi, kamp/karavan turizmi gibi birçok etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler öğrenme, eğlenme ve dinlenme temelli olarak sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda doğa yürüyüşü eğlenme temelli ekoturizm etkinliklerindendir (Polat, 2006; Tekin, 2017; Tutcu, 2021). Doğa yürüyüşü, şehir dışındaki doğal alanlarda yalnız ya da grupla yapılan bir etkinliktir (Ardahan, 2012).

Doğal çevre; birçok canlıya ev sahipliği yapmasının yanı sıra bireylere kendilerini hem fiziksel hem de ruhsal olarak iyi hissetmelerini sağlayan doğa yürüyüşü, kampçılık, kano, tırmanma, rafting, dağ bisikleti, su altı dalış, yamaç paraşütü gibi birçok açık alan etkinliklerini gerçekleştirilebilecekleri bir ortam sunmaktadır (Gürer vd, 2016). Bu etkinliklerin doğal çevreye olumlu ya da olumsuz etkileri olabilir. Bu bağlamda Dunlap ve Heffernan (1975) doğada gerçekleştirilen etkinlikleri koruma ve tüketim odaklı olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Doğa yürüyüşü etkinlikleri bireyleri çevre konusunda bilgilendirirken, onlara çevre sorunlarına karşı farkındalık ile doğal kaynakların korunmasına ve çevresel

bozulmaya karşı duyarlılık kazandırmaktadır (Berns & Simpson, 2009). Buna göre doğa yürüyüşü etkinliklerinin bireylerin doğa sorunlarının farkına varmalarını sağlaması bakımından koruma odaklı olduğu söylenebilir.

Doğa yürüyüşünün toplumsal, ekonomik, kişisel ve çevresel birçok yararı bulunmaktadır (Ardahan & Lapa, 2011). Doğa yürüyüşü etkinlikleri katılımcıların çevre bilinci kazanmasını sağlayarak çöp atma, bitki ve hayvan varlığına zarar verme, endemik bitkileri koparma/köklenme gibi olumsuz davranışlardan uzak durmalarına katkıda bulunabilir (Brockelman & Dearden, 1990; Çetinkaya, 2015). Doğa yürüyüşü etkinlikleri sırasında bireyler kendi çöplerini toplamaları, atıklar için çöp poşeti taşımaları, tekrar kullanılabilir bardak, tabak, çatal, bıçak vb. kullanmaları gibi bilgilendirmeler (Çiçek & Korkmaz, 2021) ile doğaya karşı sorumlulukları olduğu ve doğanın bir parçası oldukları bilincini kazanmaları nedeniyle çevre odaklı hale gelebilirler (Demiryol & Güner, 2024). Buna bağlı olarak doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan bireylerin çevresel farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Gürer vd, 2016; Gökdayı & Demirel, 2018). Dolayısıyla doğa yürüyüşü etkinliklerine katılımın yaygınlaştırılması, özellikle küçük yaşlarda katılımın teşvik edilmesi, üniversite öğrencilerine yönelik doğa yürüyüşü etkinliklerinin düzenlenmesi bireylerin çevre bilinci kazanması konusunda önemli adımlar olacaktır (Çetinkaya, 2015). Buradan hareketle çalışmada doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcıların çevre bilinci kazanması üzerindeki etkisinin bu etkinlikleri düzenleyen uzmanların gözünden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece bireylerin sadece doğa yürüyüşü etkinlikleri sırasında değil, gittikleri tüm ortamlarda sergileyecekleri olumlu çevresel davranışları edinmelerine doğa yürüyüşü etkinliklerinin katkısı ortaya konulmuştur. Doğa yürüyüşünde doğal çevrenin kaynak olarak kullanılması ve özellikle son yıllarda doğa yürüyüşüne olan talebin artması sebebiyle (Çetinkaya, 2015) doğa yürüyüşü etkinlikleri sırasında katılımcıların çevresel tutumu göz önünde bulundurulduğunda çalışma, doğa yürüyüşünün çevresel etkilerini ortaya çıkardığı için önemlidir. Çalışmada ayrıca doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcı profiline, katılımcıların çevre bilinci konusundaki mevcut durumlarına, doğa yürüyüşü etkinliklerinin çevresel etkilerine, doğa yürüyüşü etkinlikleri vasıtasıyla çevre bilincini arttırmaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

2. Yöntem

Çalışmanın amacı, eğlenme temelli ekoturizm etkinliklerinden biri olan doğa yürüyüşünün katılımcıların çevre bilince olan etkisinin bu etkinlikleri düzenleyen uzmanların gözünden değerlendirilmesidir. Bu amaçla Türkiye Dağcılık Federasyonu'na (TDF) bağlı, Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet gösteren yaz-kış yürüyüş liderleri ile 25.03.2024-29.05.2024 tarihleri arasında görüşülmüştür. Veriler nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşmeyle toplanmıştır. Çalışmada amaçlı rasgele örnekleme metoduna uygun olarak 11 kişi ile görüşülmüştür. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemede ilkelerden biri doygunluk ve aşırılık seviyesidir (Merriam, 2018). Bir diğer ilke ise verilerin derinliği ve genişliği ile ilgilidir. Dolayısıyla bazen tek bir birey ile görüşmek yeterli olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Buna göre görüşmeler benzer yanıtlar alındığı ve yeni bir bilgi elde edilemediği için on birinci kişi ile sonlandırılmıştır. Görüşülecek kişiler Facebook ve Instagram isimli sosyal medya platformları üzerinden etkinliklerini duyuran işletmeler, topluluklar ve gruplar vasıtasıyla belirlenmiştir. Öncelikle telefon edilerek araştırma hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerle uygun gün ve saatte telefon üzerinden görüşülerek katılımcıların sözlü izni dâhilinde görüşmeler sesli olarak kayıt edilmiştir. Görüşmeler ortalama yirmi dakika sürmüştür. Görüşmeler daha sonra yazıya dökülerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda ana kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Çalışma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 06.03.2024 tarih ve GO 2024/144 karar no ile etik açıdan uygun bulunmuştur. Katılımcılar ad/soyad bilgilerinin çalışmada yer almasını istemedikleri için K1, K2, K11 gibi ifadelerle kodlanmıştır. Katılımcı profili Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Profili

Katılımcı Kodu	Yaş	Cinsiyet	Etkinlik Düzenlenen Şehir	Doğa Yürüyüşü Etkinliklerine Başlama Yılı
K1	70	Erkek	Burdur	2009
K2	64	Erkek	Isparta	2007
K3	54	Erkek	Burdur	2013
K4	74	Erkek	Antalya	2018
K5	55	Erkek	Antalya	2017
K6	69	Erkek	Antalya	2011
K7	47	Erkek	Antalya	2016
K8	49	Kadın	Antalya	2014
K9	57	Erkek	Tekirdağ	2008
K10	40	Erkek	İzmir	2005
K11	41	Erkek	Eskişehir	2022

Görüşme soruları Brockelman ve Dearden (1990), Ardahan ve Lapa (2011), Mishal vd (2017), Barut, Demir, Ballıkaya ve Çiftçi (2019), Deniz (2019), İamkovaia, Arcila, Martins ve Izquierdo (2020) çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Görüşme soruları ile ilgili Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde görevli bir öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Görüşme soruları;

- Doğa yürüyüşü etkinliklerine daha çok kimlerin katıldığını,
- Doğa yürüyüşü katılımcılarının hali hazırda çevre bilincine sahip olup olmadığını,
- Doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcıların çevre bilincine etkisini,
- Doğa yürüyüşü etkinliklerinin genel olarak çevre koruma açısından sahip olduğu avantajlar ve dezavantajları,
- Doğa yürüyüşü etkinliklerinde katılımcıların çevre bilincinin geliştirilmesi için neler yapılabileceğine dair görüşlerini öğrenmeye yöneliktir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik için çeşitli iç ve dış geçerlik ile iç ve dış güvenirlik stratejileri bulunmaktadır. Çalışmada iç geçerliği sağlamak için verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması sürecinde her katılımcıya aynı şekilde davranarak tutarlı bir yol izlenmiştir. Dış geçerliği sağlamak için araştırma sonuçları benzer ortam ve durumlara genellenebilir durumdadır. Dış güvenirliği sağlamak için katılımcı profili detaylı bir biçimde tanımlanmış, verilerin elde edilmesi ve analiziyle ilgili detaylı bilgi verilmiştir. İç güvenirliği sağlamak için elde edilen verilerden doğrudan alıntılar sunulmuştur (Merriam, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2021).

3. Bulgular

Çalışmada doğa yürüyüşü etkinlikleri düzenleyen 11 TDF yaz-kış yürüyüş lideri ile görüşülmüştür. Buna göre doğa yürüyüşü etkinliklerine daha çok kimlerin katıldığı, katılımcıların hali hazırda çevre bilincine sahip olup olmadığı, doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcıların çevre bilincine etkisi, doğa yürüyüşü etkinliklerinin çevre koruma açısından avantajları ve dezavantajları, doğa yürüyüşü etkinliklerinde katılımcıların çevre bilincinin geliştirilmesi için önerilere ilişkin genel bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Görüşmelere İlişkin Bulgular

Ana Kategoriler	Alt Kategoriler
Katılımcı Profili	Emekliler (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K11) Öğrenciler (yükseköğrenim) (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11) Öğretmenler (K1, K3, K4, K5, K6, K8, K11) Kamu çalışanları (sağlık, hukuk, belediye, maliye vb.) (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11) Özel sektör çalışanları (K1, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11)
Katılımcıların Mevcut Çevre Bilinci Durumu	İlk başlarda düşük çevre bilinci (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11) Sigara içme/izmarit atma davranışı sergileme (K1, K3, K4, K6, K8, K9) Çiçek/ağaç dalı koparma davranışı (K1, K3, K6, K9, K10, K11)
Çevre Bilincine Etki	Artan çevre bilinci (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11) Doğaya çöp atmama bilinci (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11) Ekosisteme zarar vermemeye bilinci (K3, K5, K6)
Avantajlar	Çevresel farkındalık (K2, K3, K4, K5, K6) Doğayı tanıma (özellikle endemik bitkileri öğrenme ve koruma) (K1, K3, K5, K6, K8) Doğa sevgisi (K1, K3, K4, K5, K10) Doğaya saygı (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11)
Dezavantajlar	Kalabalık grupların çevreyi kirlletmesi (K2, K5, K6, K7, K9, K10, K11) Bilinçsiz kişilerin doğal çevreye, özellikle endemik bitkilere, zarar vermesi (K1, K3, K5, K6, K7, K8) Karıncı, böcekler gibi canlılara zarar verilmesi (K4, K6, K11)
Öneriler	Doğa yürüyüşlerinin uzman kişiler eşliğinde yapılması (K7, K8, K9) Doğayı tanıtıcı eğitimler düzenlenmesi (K1, K2, K4, K5) TDF ve Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) iş birliği ile çocuklara yönelik etkinlikler yapılması (K4, K5, K6, K9, K11) Yürüyüşler başlamadan önce doğada yapılması gerekenlerin anlatılması (K1, K6, K10) Her rotada, özellikle endemik bitkilerin olduğu rotalarda, yürüyüşler yapılmaması (K3) Yürüyüş gruplarıyla plajlarda/ormanlarda çöp toplama etkinlikleri düzenlenmesi (K5)

Tablo 2'ye göre doğa yürüyüşü etkinliklerine daha çok emekliler, öğrenciler, öğretmenler, kamu ve özel sektör çalışanları katılmaktadır. Örneğin; katılımcı 3 (54 yaş, erkek) *"Benim etkinliklerim biraz farklı. Açıkçası 7'den 70'e herkes katılıyor. Ama genel olarak söyleyecek olursam emekliler, öğretmenler, sağlık personeli, öğrenciler daha çok katılıyorlar."* şeklinde belirtmiştir. Katılımcı 8 (49 yaş, kadın) *"Benim etkinliklerime ilk başlarda kampçılar katılıyordu; ancak daha sonra onlar bıraktılar. Şimdi daha çok emekliler katılıyor. Bundan başka maliyede, belediyede çalışanlar, öğretmenler, öğrenciler var."* demiştir. Katılımcı 10 (40 yaş, erkek) *"Ben birçok grupta yürüyüşler yaptım. Şöyle söyleyeyim memurlar da var, özel sektör çalışanları da var. Öğrenciler de var."* şeklinde ifade etmiştir.

TDF yürüyüş liderlerinden doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan kişilerin çevre bilinci ile ilgili bir değerlendirme yapmaları istendiğinde çoğunluğunun, özellikle ilk başlarda, çevre bilincine sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin; katılımcı 1 (70 yaş, erkek) *"İlk başlarda bu olmuyor. Yürüyüşte sigara içmek, ağaç dalı ya da çiçek koparmak gibi davranışlarda bulunabiliyorlar. Yürürken herhangi bir ağaca, çiçeğe uzanabiliyorlar."* demiştir. Katılımcı 4 (74 yaş, erkek) *"Herkesin aynı duyarlılıkta olduğunu söyleyemem. Özellikle ilk başlarda çevreye zarar verebilecek izmarit atma gibi davranışlarda bulunanlar olabiliyor"* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı 5 (55 yaş, erkek) *"İlk başlarda çevreye dikkat etmeyen kişiler olabiliyor. Onları uyarıyoruz. Yanlış davranışları devam edenleri etkinliklerimize kabul etmiyoruz."* demiştir. Katılımcı 7 (47 yaş, erkek) *"İlk başlarda katılanlar biraz sorumsuz olabiliyor. Önceden katılanları gördükçe değişiyorlar."* demiştir. Katılımcı 8 (49 yaş, kadın) *"Benim grubumdakiler çok fazla sigara içiyorlar. Birçoğu sigara izmaritlerini yere atabiliyor. Ben de güler yüzle kendilerini uyarıyorum."* şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.

Elde edilen verilere göre doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılan kişilerin çevre bilinci kazanmasına olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin; katılımcı 1 (70 yaş, erkek) *"Yürüyüş başlamadan önce çevreyle ilgili yapmamız gerekenleri, çevreye zarar vermeden nasıl yürüyebileceğimizi anlatıyoruz. Zaman içinde insanlar gerçekten baştan duyarlı olmadıkları konulara duyarlı hale gelebiliyorlar."* demiştir. Katılımcı 5 (55 yaş, erkek) *"Doğa yürüyüşü doğa ile bağları güçlendiriyor. Doğayı keşfetme, çevre sorunlarını gözlemleme, doğanın dengesini öğrenme gibi deneyimler ediniliyor. Böylece doğaya saygı artıyor."* demiştir. Katılımcı 6 (69 yaş, erkek) *"Yürüyüşlerime katılan kişilere eğitimler veriyorum. Kesinlikle ekosistemdeki hiçbir canlıya zarar verilmeyecek,*

yediği içtiği ne varsa çöpünü yanında taşıyıp çöpe atacak, doğada kesinlikle ayak izinden başka hiçbir şey bırakmayacak." demiştir. Katılımcı 9 (57 yaş, erkek) "Doğada hiçbir şekilde çöp bırakmaya, sigara içilmesine izin vermiyoruz. Bu disiplinle devam ettikleri için bunu alışkanlık haline getiriyorlar." demiştir. Katılımcı 11 (41 yaş, erkek) "Her yürüyüşe başlamadan önce çevre ile ilgili neler yapılması gerektiğini söylüyoruz. Çevreye zarar vermeden, kirlletmeden, çöpleri çevreye atmadan yürüme konusunda uyarıyoruz. Doğaya geldikçe, doğal güzellikleri gördükçe bilinç artıyor diye düşünüyorum." şeklinde ifade etmiştir.

TDF yürüyüş liderlerinden doğa yürüyüşü etkinliklerinin genel olarak çevre koruma açısından sahip olduğu avantajları değerlendirmeleri istendiğinde örneğin; katılımcı 1 (70 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşü sayesinde öncelikle kişi çevreyi tanıyor. Bizim Burdur'da yine kırsal kökenli olup doğayı az çok bilen insanlar var; ama şehir merkezinde yaşayıp hiç doğayı görmemiş, ormanı tanımayanlar için iyi oluyor. Doğanın önemini anlıyor." demiştir. Katılımcı 2 (64 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşüne katılanlar çevreye daha duyarlı oluyorlar." demiştir. Katılımcı 4 (74 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşü kişilerin doğaya duyarlı olmasını, doğaya sahip çıkmasını sağlıyor." demiştir. Katılımcı 5 (55 yaş, erkek) "Bana göre farkındalık oluşturuyor. Doğada olan bir insan çevreye daha duyarlı olur. Doğayı öğrenme fırsatı oluyor." demiştir. Katılımcı 6 (69 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşü çevreye çöp atmamayı, çöpünü yanında taşımayı, endemik bitkileri koparmamayı, ekosisteme saygıyı kazandırıyor." demiştir. Katılımcı 8 (49 yaş, kadın) "Doğada çok fazla endemik bitkiyle karşılaşılıyor. Özellikle bunların yerinde kalması, koparılması konusunda bilgi veriyoruz." şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.

TDF yürüyüş liderlerinden doğa yürüyüşü etkinliklerinin genel olarak çevre koruma açısından sahip olduğu dezavantajları değerlendirmeleri istendiğinde örneğin; katılımcı 1 (70 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşü etkinlikleri uzmanlarla yapılırsa hiçbir zararı yoktur. Çünkü biz insanlara doğada yapılması gerekenleri anlatıyoruz. Mesela bir çiçek bile koparılmıyor. Ama bilinçsiz yürüyüşlerde zararlar olabilir." demiştir. Katılımcı 3 (54 yaş, erkek) "Şimdi şöyle söyleyeyim. Bilinçsiz doğa yürüyüşlerinin zararı olabilir. Kişi bilgi sahibi olmadığı için mesela endemik bir bitkiye zarar verebilir." demiştir. Katılımcı 5 (55 yaş, erkek) "Bilinçsiz doğa yürüyüşü yapıldığında özellikle çok sayıda kişi olursa çevrenin kirlenmesine neden olabilir." demiştir. Katılımcı 6 (69 yaş, erkek) "Kalabalık ve bilinçsiz gruplar doğaya zarar verebilir. Bunlar yürürken farkına varmadan doğadaki endemik bitkileri, görünmeyen böcekleri, karıncaları yok edebilir." demiştir. Katılımcı 8 (49 yaş, kadın) "Bilinçsiz kişiler zarar verebilirler. Özellikle endemik bitkilerin koparılması gibi durumlar olabilir. Biz bunlarla ilgili bilgi verdiğimiz için kimse bu gibi davranışlarda bulunmuyor." şeklinde ifade etmiştir.

TDF yürüyüş liderlerinin doğa yürüyüşü etkinliklerine katılanların çevre bilincinin geliştirilmesi için neler yapılabileceğine yönelik önerileri sorulduğunda katılımcı 1 (70 yaş, erkek) "Biz elimizden geldiğince doğada yapılması gerekenleri yürüyüşler başlamadan önce anlatıyoruz. Aslında bu konuyla ilgili eğitimler düzenlense daha iyi olur." demiştir. Katılımcı 2 (64 yaş, erkek) "Öncelikle doğayı tanıtmak ve doğa sevgisini kazandırmak gerekiyor. Zaten doğa sevgisini kazanmış biri dikkat edecektir diye düşünüyorum." demiştir. Katılımcı 3 (54 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşleri her rotada yapılmamalı. Özellikle endemik bitkilerin olduğu yerlerde doğa yürüyüşü yapılmamalı. Mesela bizlerin de girişimleriyle kasnak meşesi ormanlarında doğa yürüyüşleri yasaklandı." demiştir. Katılımcı 4 (74 yaş, erkek) "Doğayı tanıtıcı toplantılar, eğitimler yapılabilir. Yürüyüşler sırasında da özellikle çöpleri yanlarında taşımaları söylenebilir. Okullarla etkinlikler düzenleyerek çocuklara çevre bilincinin kazandırılmasında fayda görüyorum." demiştir. Katılımcı 5 (55 yaş, erkek) "Doğa hakkında bilgi verilmeli. Zaman zaman yürüyüş gruplarıyla plajlarda, ormanlarda çöp toplama etkinlikleri yapılabilir. Okullarla birlikte doğa yürüyüşü etkinlikleri düzenlenebilir." demiştir. Katılımcı 6 (69 yaş, erkek) "Yürüyüşlere başlamadan önce doğada yapılması gerekenler anlatılmalı. Öğrencilerin doğa yürüyüşlerine katılmaları sağlanmalı." demiştir. Katılımcı 7 (47 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşleri uzman kişilerle yapılmalı. Böylece uzmanlar katılımcıları bilgilendirecektir." demiştir. Katılımcı 8 (49 yaş, kadın) "Özellikle bizim verdiğimiz bilgiler çok önemli. Mesela ben katılanlara çevreden sorumlusunuz, çöplerinizi yanınızda taşımalsınız, bunu sadece doğada değil her yerde yapmalısınız diyorum." şeklinde belirtmiştir. Katılımcı 9 (57 yaş, erkek) "Doğa yürüyüşlerinin belirli standartları oluşturulmalı, TDF ve MEB arasında iş birliği yapılarak küçük yaştaki çocuklara yönelik doğayı tanıtıcı etkinlikler düzenlenmeli." demiştir. Katılımcı 10 (40 yaş, erkek) "Yürüyüşe başlamadan önce etkinlikleri düzenleyen kişiler katılanlara doğada yapılması gerekenlerle ilgili bilgiler vermeli." demiştir. Katılımcı 11 (41 yaş, erkek) "Özellikle çocukların katılımı sağlanmalı, küçük yaşta doğa bilinci kazandırılmalı. Mesela ben zaman zaman okullarla

etkinlikler yapıyorum. Bu da çocukların doğayı tanıması, çevre bilinci kazanması açısından güzel oluyor.” şeklinde öneriler sunmuştur.

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcıların çevre bilinci kazanmasındaki etkisinin TDF yaz-kış yürüyüş liderleri tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Türkiye’nin farklı illerinde faaliyet düzenleyen 11 TDF yaz-kış yürüyüş lideriyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda doğa yürüyüşü etkinliklerinin katılımcı profili, katılan kişilerin çevre bilincine sahip olma durumları, doğa yürüyüşü etkinliklerinin bireylere çevre bilinci kazandırmadaki etkisi, doğa yürüyüşü etkinliklerinin genel olarak çevre koruma konusundaki avantaj ve dezavantajları ile doğa yürüyüşü etkinlikleri vasıtasıyla bireylere çevre bilinci kazandırmak için yapılabileceklerle ilişkin önerilere yönelik değerlendirmeler sunulmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre doğa yürüyüşü etkinliklerine daha çok emekliler, kamu çalışanları, özel sektör çalışanları, öğretmenler ve öğrenciler katılmaktadır. TDF yaz-kış yürüyüş liderlerinin değerlendirmelerine göre doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan kişilerin meslek ve yaş grubu fark etmeksizin büyük bir çoğunluğu ilk başta düşük çevre bilincine sahiptir. Buna bağlı olarak sigara izmariti atma, ağaç dalı/çiçek koparma gibi olumsuz davranışlarda bulunmaktadırlar. Ancak bu gibi olumsuz davranışları sergileyen bireyler doğa yürüyüşü etkinliklerine katılmaya devam ettikçe çevreye duyarlı hale gelmektedirler. İkinci (2024) benzer şekilde doğa yürüyüşü katılımcılarının en çok sergiledikleri olumsuz davranışın çöp atma olduğunu ve bireylerin doğa yürüyüşü etkinliklerine katıldıkça çevre sorunlarına karşı daha bilinçli hale geldiklerini belirtmiştir.

TDF yaz-kış yürüyüş liderlerine göre doğa yürüyüşü etkinliklerinin genel olarak çevre koruma konusunda doğa sevgisi, doğaya saygı, çevresel farkındalık, doğayı tanıma gibi avantajları bulunmaktadır. TDF yaz-kış yürüyüş liderleri avantajların yanı sıra doğa yürüyüşü etkinliklerinin bilinçsizce yapılmasının genel olarak çevre koruma konusunda doğal tahribat gibi dezavantajlara neden olabileceğini, özellikle endemik bitkilerin zarar görebileceğini düşünmektedir. Bu nedenle doğa yürüyüşü etkinliklerinin bu konuda uzman kişiler eşliğinde yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde Baral ve arkadaşları (2023) da doğada bilinçsizce yapılan doğa yürüyüşü etkinliklerinin istilacı yabancı bitkilerin yayılmasına ve doğal çevrenin bozulmasına neden olabileceğini ifade etmişlerdir.

TDF yaz-kış yürüyüş liderleri doğa yürüyüşleri vasıtasıyla bireylere çevre bilinci kazandırmak için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Buna göre özellikle 18 yaşına kadar olan küçük yaştaki öğrencilere yönelik etkinlikler düzenlenmesinin, bu amaçla TDF ve MEB arasında işbirliği yapılmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bunun yanı sıra doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan yetişkinler için eğitim programları düzenlenebileceğini, yürüyüş etkinlikleri başlamadan önce bilgilendirmeler yapılması, zaman zaman plajlarda/ormanlarda çöp toplama etkinlikleri düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca her rotada yürüyüş yapılmamasını, özellikle endemik bitki türlerinin olduğu yerlerde doğa yürüyüşü etkinliklerinin düzenlenmemesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Sonuç olarak doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan bireyler ilk başta çevre bilinci düzeyi düşük olsa da etkinliklere katılmaya devam ettikçe davranış değişikliği göstermektedir. Doğa yürüyüşü etkinlikleri vasıtasıyla çevreye duyarlı hale gelerek çöp atmama, bitkilere zarar vermeme gibi davranışlarda bulunmaktadırlar. Buna bağlı olarak doğa yürüyüşü etkinliklerinin sıklıkla düzenlenmesi, bireylerin doğa yürüyüşü etkinliklerine katılmaya teşvik edilmesi, çevre konusunda eğitimler verilmesi toplumsal olarak çevre bilincini arttıracaktır. Özellikle 18 yaşından küçük bireylerin doğa yürüyüşü etkinlikleriyle doğayı tanımaları ve küçük yaşlarda çevre bilinci kazanmaları sağlanabilir. Benzer şekilde Altın ve Oruç (2008), Yoleri (2012), Bektaş ve Pepe (2023) de çevre bilincinin küçük yaşlarda kazandırılmasının önemini, bu konuda öğretmenlere önemli görevler düştüğünü, bu sebeple eğitim fakültelerinde bu doğrultuda derslerin ya da etkinliklerin olmasının faydalı olacağını vurgulamaktadır. Bu bağlamda TDF ile MEB ve üniversitelerin eğitim fakülteleri arasında işbirliği yapılması önemli bir adım olacaktır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Destek Bilgi: Bu çalışmanın hazırlanması süresince herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynî ya da nakdî bir yardım/destek alınmamıştır.

Etik Onayı: Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan ederim. Aksi bir durumun tespiti halinde **GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences** Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk tarafıma aittir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü, Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 06.04.2024 tarih ve GO 2024/144 sayılı karar ile "Etik Kurul Onayı" alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma, tek yazar tarafından hazırlanmıştır. Katkı oranları; 1. Yazar = %100

Kaynaklar

- Altın, B. N. & Oruç, S. (2008). Çocukluk döneminde doğa sporlarının çevre eğitiminde kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(35), 10-18.
- Aracıoğlu, B. & Tatlıdil, R. (2009). Tüketicilerin satın alma davranışında çevre bilincinin etkileri. *Ege Akademik Bakış*, 9(2), 435-461.
- Ardahan, F. & Lapa, T. Y. (2011). Açık alan rekreasyonu: Bisiklet kullanıcıları ve yürüyüşçülerin doğa sporu yapma nedenleri ve elde ettikleri faydalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1327-1341.
- Ardahan, F. (2012). Doğa yürüyüşü yapanların yaşam doyum düzeyleri ile duygusal zeka ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(1), 11-19.
- Baral, R., Rijal, D. P. & Saini, B. K. (2023). Visitors' environmental impact on conservation areas: An evaluation of Annapurna base camp trekking trail in the Annapurna conservation area, Nepal. *Himalayan Biodiversity*, 9, 12- 21. DOI: 10.3126/hebirds.V9i1.59583
- Barut, A. İ., Demir, A., Ballıkaya, E. & Çiftçi, F. (2019). Doğa yürüyüşü ve yamaç paraşütü sporu yapan bireylerin yaşam doyumları ve özyeterliliklerinin incelenmesi, *Spor Eğitim Dergisi*, 3(2), 137-145.
- Bektaş, A. & Pepe, K. (2023). Uyarlanmış beden eğitimi ve spor etkinlikleriyle adolesanlarda çevre koruma bilinci gelişiminin incelenmesi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 9(20), 97-109. DOI: 10.52096/jsrbs.9.20.07
- Berns, G. N. & Simpson, S. (2009). Outdoor recreation participation and environmental concern: A research summary. *Journal of Experiential Education*, 32 (1), 79–91. <https://doi.org/10.1177/105382590903200107>
- Brockelman, W. Y. & Dearden, P. (1990). The role of nature trekking in conservation: A case-study in Thailand. *Environmental Conservation*, 17(2), 141-148. <https://www.jstor.org/stable/44521330>
- Çetinkaya, G. (2015). Doğa sporlarına katılım çevre tutumunu etkiler mi? Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2), 137-142. https://doi.org/10.1501/Sporm_00000000278
- Çiçek, D. & Korkmaz, E. (2021). Doğa temelli turizme katılan bireylerin çevre yaklaşımlarının incelenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 2666-2682. DOI: 10.26677/TR1010.2021.892
- Demiryol, M. B. & Gürer, B. (2024). Doğa sporları etkinliklerine katılanların çevreye karşı tutumları ve heyecan arayışlarının incelenmesi. *ISPEC International Journal of Social Sciences & Humanities*, 8(1), 118-128. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10806031>
- Deniz, T. (2019). Turizm ve biyoçeşitlilik. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 323-339.
- Diamantis, D. (1999). The concept of ecotourism: Evolution and trends. *Current Issues in Tourism*, 2(2&3), 93-122. <https://doi.org/10.1080/13683509908667847>
- Donohoe, H. M. & Needham, R. D. (2006). Ecotourism: The evolving contemporary definition. *Journal of Ecotourism*, 5(3), 192-210. <https://doi.org/10.2167/joe152.0>

- Dunlap, R. E. & Heffernan, R. B. (1975). Outdoor recreation and environmental concern: An empirical examination. *Rural Sociology*, 40, 18-30.
- Ekinci, E. (2024). Doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutum ve farkındalıkları: Bir alan araştırması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 29(3), 157-167. DOI: 10.53434/gbesbd.1472897
- Gökdayı, F. & Demirel, M. (2018). Bir boş zaman etkinliği olarak doğa sporları aktivitelerine katılan bireylerin çevresel farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal Mountaineering and Climbing*, 1(1), 45-53. <https://doi.org/10.36415/dagcilik.485987>
- Gürer, B., Arslaner, G. K., Gençer, D. & Abakay, U. (2016). Doğa sporları kapsamında çevrenin korunması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 156-166. DOI: 10.16992/ASOS.1251
- Jimenez Sanchez, M. & Lafuente, R. (2010). Defining and measuring environmental consciousness. *Revista Internacional de Sociología (RIS)*, 68(3), 731-755.
- Iamkovaia, M., Arcila, M., Martins, F. C. & Izquierdo, A. (2020). Environmental consciousness of beach tourists. *Tourism and Hospitality Management*, 26(2), 399-417. <https://doi.org/10.20867/thm.26.2.7>
- Kiper, T. (2013). Role of ecotourism in sustainable development. M. Özyavuz (Ed.), in *Advances in landscape architecture* (pp. 773-802), London: IntechOpen Limited. DOI: 10.5772/55749
- Merriam, S. B. (2018). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber. 3. Basımdan Çev. Ed.: S. Turan., Ankara: Nobel.
- Mishal, A., Dubey, R., Gupta, O. K. & Luo, Z. (2017). Dynamics of environmental consciousness and green purchase behaviour: An empirical study. *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 9(5), 682-706. <https://doi.org/10.1108/IJCCSM-11-2016-0168>
- Polat, A. T. (2006). *Karapınar ilçesi ve yakın çevresi peyzaj özelliklerinin ekoturizm kullanımları yönünden değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*. (Tez No. 183169) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi. Erişim Adresi (13.02.2024): <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sharma, K. & Bansal, M. (2013). Environmental consciousness, its antecedents and behavioural outcomes. *Journal of Indian Business Research*, 5(3), 198-214. <https://doi.org/10.1108/JIBR-10-2012-0080>
- Tekin, Ö. (2017). Ekoturizm açısından Konya ili doğa yürüyüşü rotaları üzerine bir araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 377-400.
- Tutcu, A. (2021). Ekoturizm ve Türkiye'nin ekoturizm potansiyelinin değerlendirmesi. *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 1-16.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yoleri, S. (2012). Children and the environment: Creating environmental awareness among preschool children. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 100-111.
- The International Ecotourism Society [TIES] (2024). What is ecotourism?: The definition. Erişim Adresi (15.08.2024): <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>